

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס

מבוא לספרות הראשונים

פרופ' פנחס רוט | המחלקה לתלמוד

Introduction to Medieval Rabbinic Literature | 09-1075-01

סוג הקורס: מתוקשב מלא

היקף נ"ז: 4

שנת לימודים: תשפ"ו

סמסטר: שנתי

יום ושעה: מקוון

שעת קבלה: שלישי, 10:00

מייל מרצה: Pinchas.roth@biu.ac.il

קישור לאתר למדה: <https://lemida.biu.ac.il>

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

היכרות עם שמות, ספרים ומושגים שמהווים מפתחות להבנת תקופה מכריעה זו בתולדות ההלכה. הבנת חכמי ההלכה בהקשרם ההיסטורי, הגיאוגרפי והתרבותי. חשיפה לזרמים ואסכולות בקרב המסורת התלמודית של ימי הביניים, שחלקם הפכו במהלך הדורות לדומיננטיים בעוד אחרים נעלמו מהתודעה ההיסטורית.

מטרות/תוצרי הלמידה

ידע

1. הלומדים יבינו את ההקשר ההיסטורי שבו פעלו חכמי ההלכה בימי הביניים.
2. הלומדים יכירו את החכמים הבולטים מהמרכזים השונים בימי הביניים.

מיומנויות

1. הלומדים ינתחו טקסטים הלכתיים מימי הביניים.
2. הלומדים יכירו את המרחבים הגיאוגרפיים השונים בהם פעלו חכמי ימי הביניים.
3. הלומדים יתנסו ברישום ביבליוגרפי ובהתמצאות בספרות המחקר על הכתיבה ההלכתית בימי הביניים.

למידה פעילה - תכנון מהלך השיעורים:

מס' השיעור	נושא השיעור	קריאה/ צפיה נדרשת	הערכה תהליכית/מעצבת (להרחבה)
1	סוגות – פרשנות	ישראל תא-שמע, הספרות הפרשנית לתלמוד, א, ירושלים תש"ס, עמ' 9–31	
2	סוגות – פסיקה	אפרים אלימלך אורבך, 'מדרכי הקודיפיקציה – על ס' הטורים לר' יעקב ברבי אשר', <i>Proceedings of the American Academy for Jewish Research</i> 46-47 (1979-1980), חלק עברי, עמ' א-יד	
3	סוגות – שו"ת	תא-שמע, כנסת מחקרים, א, עמ' 117–125; עמנואל, שברי לוחות, עמ' 270–278	משימה 1: איתור ספר שו"ת בספריה ותיאורו
4	רב נסים גאון ורבינו חננאל	יוסף מרדכי דובאוויק, 'רב יהודה ב"ר יוסף ראש כלה: מחולל שינויים בקהילת קירואן', פעמים 146-147 (תשע"ו), עמ' 121–142	
5	ריף ותלמידיו	סטיבן וולד, 'לדרך שימוש של הרי"ף במקורות התלמוד הבבלי', שנתון המשפט העברי יח-יט (תשנ"ב-תשנ"ד), עמ' 199–214	
6	חכמי הלכה בספרד המוסלמית	ישראל תא-שמע, הספרות הפרשנית לתלמוד, א, ירושלים תש"ס, עמ' 160–173	
7	הרמב"ם	הקדמת הרמב"ם למשנה תורה	משימה 2: העתקה וניתוח דף טיוטה של משנה תורה בכתב-ידו של הרמב"ם
8	אשכנז הקדומה	אברהם עפשטיין, 'פירוש התלמוד המיוחס לרבנו גרשום מאור הגולה', נטועים ו (תש"ס), עמ' 107–133	
9	רש"י	שמא פרידמן, 'פירוש רש"י למסכתות התלמוד', הרצאה ביום עיון רש"י בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, תשס"ו	
10	בעלי התוספות	אברהם (רמי) ריינר, 'תקנה, הלכה ומה שביניהן – הלכות גטין לרבנו תם כמראה חברתית', תרביץ פב (תשע"ד), עמ' 139–163	

11	בעלי התוספות בצרפת	שמחה עמנואל, 'ואיש על מקומו מבואר שמו': לתולדותיו של ר' ברוך בר יצחק', תרביץ סט (תש"ס), עמ' 440-423
12	שיטתם של בעלי התוספות	ישראל תא-שמע, 'מקבילים שאינם נפגשים – ישיבות בעלי התוספות והסביבה האקדמית בצרפת במאות ה"ב-ה"ג', כנסת מחקרים ד, עמ' 158—149
13	בעלי התוספות בצרפת ב	Judah D. Galinsky, "Between Ashkenaz (Germany) and Tsarfat (France): Two Approaches towards Popularizing Jewish Law," in Elisheva Baumgarten and Judah Galinsky, eds., <i>Jews and Christians in Thirteenth Century France</i> (New York: Palgrave-Macmillan, 2015), 77-92
14	חכמי אשכנז בימי הביניים	אלכסנדר שפירא, 'פולמוס אנטי-נוצרי במאה ה"ב', ציון נו (תשנ"א), עמ' 85—79
15	חכמי אשכנז בסוף המאה השלוש-עשרה	שמחה עמנואל, 'חכמי גרמניה במאה השלוש עשרה: רצף או משבר?', תרביץ פב (תשע"ד), עמ' 567—549
16	חכמי אשכנז בשלהי ימי הביניים	תמרה מרזל-איזנברג, 'מכת בכורות בבואריה: משפט, הלכה, מנהג – ועגל', חידושים בחקר תולדות יהודי גרמניה ומרכז אירופה 25 (2023), עמ' 148—119
17	ר' מאיר הלוי אבולעפיה מטולדו	יד רמה ושיטות קדמונים על מסכת גיטין, מהד' אברהם שושנה, ירושלים תשמ"ה, עמ' 43—57
18	רבינו יונה בן אברהם מגירונה	ישראל תא-שמע, 'אגרת ודרשת התעוררות לאחד מרבתינו הראשונים (בעל הסמ"ג או רבינו יונה גירונדי)', כנסת מחקרים ב, ירושלים תשס"ד, עמ' 156—149
19	רמב"ן	עודד ישראלי, 'הלכה מדע וסוד: למקומה של הקבלה ביצירתו ההלכתית של הרמב"ן', דיני ישראל לב (תשע"ח), עמ' 130—115
20	ר' שלמה בן אברהם אבן אדרת ור' אהרן הלוי מברצלונה	שמחה עמנואל, 'ממזרח שמש ועד מבוא: תשובות הרשב"א לחכמי עכו', תרביץ פג (תשע"ה), עמ' 489—465
21	חכמי ספרד במאה הארבע-עשרה	אבירם רביאקי, 'המלעיגים בנו – יצוק זהב רותח לתוך פיהם: ר' יצחק בר ששת ור' חסדאי קרשקש על סמכות המסורת הדתית בנושאים מדעיים', בתוך: אור השם מספרד: חייו פועלו והגותו של ר' חסדאי קרשקש, ערכו אסתי אייזנמן וזאב הרווי, ירושלים תש"ף, עמ' 135 — 114
22	חכמי דרום צרפת (פרובינציה)	רם בן-שלום, 'יהודי פרובנס: רנסנס בצל הכנסייה, רעננה תשע"ז עמ' 16—7 (עדיף גם: עמ' 381—351)
23	חכמי דרום איטליה	תא-שמע, כנסת מחקרים ג, עמ' 19—9
24	חכמי תימן בימי הביניים	יוסף יובל טובי, 'עיון מחודש ביחסי יהודי תימן והרמב"ם: הפולמוס על תחיית המתים', תימא טז (תש"ף), עמ' 54—29
25	חכמי מצרים וסוריה	מרדכי עקיבא פרידמן, 'עדות חדשה על ביטול התפילות ומנהגי התפילה הארץ ישראלים במצרים בימי הראב"ם', התפילה בישראל:

	היבטים חדשים, ערך אורי ארליך, באר שבע תשע"ו, עמ' 315–326		
26	חכמי ביזנטיון	שפרה שנול, 'גלוסר ללשון המשנה (פאה, שבת, עירובין, פסחים) ביונית יהודית מגניזת קהיר', מסורות יג-יד (תשס"ז), עמ' 225–252	
27	סוף תקופת הראשונים	תרצה קלמן, 'כתבתי בביאורי: הכסף-משנה ופסקאות פרשנות הרמב"ם בבית-יוסף ובבדק-הבית כצהר לתהליכי עבודתו של ר' יוסף קארו', אוקימתא ט (תשפ"ג), עמ' 133–153	
28	כלים דיגיטליים ללימוד ומחקר בספרות הראשונים		

*ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה

ציון סופי

תיאור התוצר	משקל בציון הסופי
מילוי ארבע משימות לאורך השנה	20% מהציון הסופי
מטלה סופית	80% מהציון הסופי

דרישות הקורס

קורס מקוון. קריאת השיעורים והמאמרים הנלווים ומילוי מטלות נלוות באתר הקורס.

דרישות קדם

ביבליוגרפיה: תכנים לקריאה, צפיה והאזנה קריאה מומלצת:

1. אפרים אלימלך אורבך, בעלי התוספות, ירושלים תש"ם
2. אברהם גרוסמן, חכמי אשכנז הראשונים, ירושלים תשמ"ט
3. אברהם גרוסמן, חכמי צרפת הראשונים, ירושלים תשנ"ה
4. שמחה עמנואל, שברי לוחות: ספרים אבודים של בעלי התוספות, ירושלים תשס"ז
5. ישראל תא-שמע, הספרות הפרשנית לתלמוד, ירושלים תש"ס
6. ישראל תא-שמע, כנסת מחקרים, ירושלים תשס"ד-תש"ע

סדרת הרצאות מוקלטת:

פרופ' רמי ריינר, התלמוד בראי פרשנותו,

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLv2rnAORLiVBLtRDFVR4nkE9j4gyZws5A>